

АУДІЮВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ВИД МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

AUDITING AS AN IMPORTANT TYPE OF SPEECH ACTIVITY IN THE STUDY PROCESS UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

На сучасному етапі розвитку й оновлення вищої освіти все більш актуальним і потрібним стає дослідження вивчення української мови як іноземної. Іноземні громадяни в процесі здобуття вищої освіти у вітчизняних вишах мають оволодіти мовою країни, в якій навчаються. Українська мова має стати ключовим інструментом для вільного спілкування в українськомовному середовищі, і високий рівень володіння нею серед іноземних здобувачів вищої освіти дозволить їм повноцінно й ефективно брати участь у професійному та освітньому житті.

Метою статті є аналіз аудіювання як важливого чинника у навчанні іноземної мови для розвитку комунікативних умінь у процесі вивчення української мови як іноземної.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки завдань: 1) розкриття сутності поняття аудіювання (слухання і сприймання усних висловлювань); 2) дослідження системи вправ і завдань, спрямованих на формування й розвиток комунікативної компетенції з усіх видів мовленнєвої діяльності, що в першу чергу передбачає навчання такого важливого вміння як уміння слухати – розуміти почуту інформацію.

У статті пропонується аналіз одного із видів мовленнєвої діяльності – аудіювання (слухання і сприймання усних висловлювань). Обґрунтовано його вплив на розвиток усного мовлення іноземних здобувачів вищої освіти. Підкреслено, що основою вивчення української мови як іноземної має бути формування і розвиток у здобувачів навичок усного мовлення. Зазначено, що найефективнішими засобами мотивування здобувачів до вивчення іноземної мови є тексти, що відображають життєві ситуації та їх інтереси. Усі ці фактори слід враховувати під час вибору завдань і вправ для вироблення аудіативних умінь і навичок.

Підкреслено, що цей вид мовленнєвої діяльності навчає уважно слухати мовлення (викладача або аудіозапис), формує вміння прогнозувати зміст висловлювання і таким чином виховує культуру слухання мови, що звучить. Також формується вміння сприймати мовлення на слух, що позитивно впливає на розвиток слухової пам'яті, яка є важливою для вивчення іноземної мови.

У статті аудіювання розкривається як процес сприймання і розуміння мовлення на слух, має важливе значення для формування й розвитку усного мовлення здобувачів вищої освіти, оскільки почута інформація або запит є підґрунтям для висловлювань у різних життєвих ситуаціях. Сформовані аудіативні навички – шлях до успішного оволодіння усною комунікацією.

Ключові слова: аудіювання (слухання і сприймання усних висловлювань), комунікативна компетенція, усне мовлення, аудіативні навички, іноземні здобувачі вищої освіти.

At the current stage of development and renewal of higher education, the study of studying the Ukrainian language as a foreign language is becoming more and more relevant and necessary. Foreign citizens in the process of obtaining higher education in domestic universities must master the language of the country in which they study. The Ukrainian language should become a key tool for free communication in the Ukrainian-speaking environment, and a high level of command of it among foreign students of higher education will allow them to fully and effectively participate in professional and educational life.

The purpose of the article is to analyze listening as an important factor in learning a foreign language for the development of communicative skills in the process of learning Ukrainian as a foreign language.

Realization of the set goal involves solving a number of tasks, such as: 1) revealing the essence of the concept of listening (listening and perceiving oral statements); 2) the study of the system of exercises and tasks aimed at the formation and development of communicative competence in all types of speech activity, which primarily involves teaching such an important skill as the ability to listen – to understand the information heard.

The article offers an analysis of one of the types of speech activity – listening (listening and perceiving oral statements). Its influence on the development of oral speech of foreign students of higher education is substantiated. It is emphasized that the basis of studying the Ukrainian language as a foreign language should be the formation and development of students' oral communication skills. It is noted that the most effective means of motivating learners to learn a foreign language are texts that reflect life situations and their interests. All these factors should be taken into account when choosing tasks and exercises for the development of auditory abilities and skills.

It is emphasized that this type of speech activity teaches to listen carefully to speech (of the teacher or an audio recording), forms the ability to predict the content of the utterance and thus educates the culture of listening to the spoken language. The ability to perceive speech by ear is also formed, which positively affects the development of auditory memory, which is important for learning a foreign language.

The article reveals listening as a process of perception and understanding of speech by ear, is important for the formation and development of oral speech of higher education, because the heard information or request is the basis for statements in different life situations.

Key words: listening (listening and perception of oral statements), communicative competence, oral speech, auditory skills, foreign applicants for higher education.

UDK 37.016:81-028.31=161.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.2.12>

Ляшкевич А.І.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки
Херсонської державної морської
академії

Бабишена М.І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки
Херсонської державної морської
академії

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку й оновлення вищої освіти все більш актуальним і потрібним стає дослідження вивчення

української мови як іноземної. Іноземні громадяни в процесі здобуття вищої освіти у вітчизняних вишах мають оволодіти мовою країни, в якій

навчаються. Адже українська мова має стати ключовим інструментом для вільного спілкування в україномовному середовищі, і високий рівень володіння нею серед іноземних здобувачів вищої освіти дозволить їм повноцінно й ефективно брати участь у професійному та освітньому житті. Реалізація цього питання має здійснюватися відповідно до Державного стандарту України «Українська мова як іноземна», починаючи з підготовчих мовних курсів, що запроваджуються в багатьох вищих освітніх закладах, де здобувачі-іноземці можуть оволодіти українською мовою на рівні А2 або В1 (Державний стандарт української мови як іноземної, – МОН, 2018).

Актуальність роботи зумовлена тим, що основою вивчення української мови як іноземної має бути формування і розвиток у здобувачів навичок усного мовлення. Щоб правильно й чітко побудувати системне навчання говоріння необхідно дослідити взаємозв'язок видів мовленнєвої діяльності та їх вплив на розвиток усного мовлення здобувачів вищої освіти. Зупинимось на одному з аспектів цієї проблеми – аудіюванні (слухання і сприймання усних висловлювань).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науці проблема аудіювання (Захарова Г., Ніколаєва С., Онищенко Є., Плахотник В., Скляренко Н., Цінько С. та інші) не нова, але оптимальних шляхів поєднання видів мовленнєвої діяльності для розвитку комунікативних умінь у процесі вивчення української мови як іноземної недостатньо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті є аналіз аудіювання як важливого чинника у навчанні іноземної мови для розвитку комунікативних умінь у процесі вивчення української мови як іноземної.

Аудіювання є важливим чинником у навчанні іноземної мови. Цей вид мовленнєвої діяльності дозволяє зрозуміти звукову частину мови, його фонетичну та інтонаційну складові. Через аудіювання відбувається активне засвоєння лексичного запасу. Постійні тренування такого виду мовленнєвої діяльності впливають на розвиток у здобувачів освіти логічного мислення, а також формують уміння аналізувати, порівнювати, відтворювати, конкретизувати тощо. Оволодіння аудіюванням дає можливість реалізувати виховні, освітні та розвивальні цілі освітнього процесу. Цей вид мовленнєвої діяльності навчає уважно слухати мовлення (викладача або аудіозапис), формує вміння прогнозувати зміст висловлювання і таким чином виховує культуру слухання мови, що звучить. Також формується вміння сприймати мовлення на слух, що позитивно впливає на розвиток слухової пам'яті, яка є важливою для вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Уміння будувати висловлювання логічно, доречно і правильно – показник загальної культури людини,

одна з умов її участі в суспільному житті. А вміння сприймати, відтворювати почуте або прочитане, уміння спілкуватися з людьми просто обов'язкові.

Необхідність розвитку аудіативних умінь здобувачів освіти в процесі вивчення української мови як іноземної пов'язана з соціальними потребами, адже в закладах вищої освіти навчаються іноземні громадяни з різним рівнем підготовки до сприймання усного мовлення, а відтак потребують навчання і аудіативних умінь. Вирішальну роль у мовленнєвому розвитку молоді відіграє заклад, де вони навчаються, адже саме тут формуються комунікативні вміння і навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності та суспільного життя. Комунікативна функція мови реалізується в конкретних видах мовленнєвої діяльності, які сприяють взаємодії і взаєморозумінню між людьми в процесі спілкування – аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. А отже, практичне оволодіння мовою вимагає передусім формування у здобувачів-іноземців умінь і навичок у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності [4, с. 11–12].

На сучасному етапі розвитку методологічної науки аудіювання розглядається як фундаментальне вміння, оволодіння яким є важливою умовою навчання мови в цілому, як іноземної зокрема. У реальній комунікації аудіювання виконує такі основні функції: 1) задовольняє потребу людини в одержанні необхідної інформації через слуховий канал (доповіді, лекції, виступи, радіо- і телепередачі тощо); 2) є складовою частиною спілкування (бесіди, диспути, діалоги); 3) відіграє роль контролюючої ланки під час говоріння, письма, читання [5, с. 20–24].

Аудіювання поряд із мовленням забезпечує можливість спілкування мовою. Оскільки мовленнєве спілкування – процес двобічний, то недооцінка аудіювання може вкрай негативно позначитися на мовленнєвій підготовці здобувачів освіти. Для іноземців носієм мови є, перш за все, викладач. Саме від нього вони вперше чують іншомовне спілкування (українське), саме з опорою на мовлення викладача вони самі навчаються говорити. Тому на заняттях вивчення української мови як іноземної дуже важливою є робота з аудіювання, спрямована на розвиток умінь сприймати, розуміти, усвідомлювати та відтворювати усне мовлення.

Проблема розвитку аудіювання торкається мови як суспільного явища, а тому є актуальною. Отже, аудіювання є основою спілкування, саме з нього починається оволодіння усною комунікацією. Будучи необхідною умовою спілкування, аудіювання забезпечує успіх в оволодінні усним мовленням. Тому аудіювання необхідно навчати, як і будь-якого іншого виду мовленнєвої діяльності.

Підготовка всебічно розвиненої мовної особистості повинна включати систему вправ і завдань, спрямованих на формування й розвиток

комунікативної компетенції з усіх видів мовленнєвої діяльності, що в першу чергу передбачає навчання такого важливого вміння як уміння слухати – розуміти почуту інформацію. Спеціально розроблене та організоване навчання аудіювання – один із виявів покращення мовної і мовленнєвої підготовки здобувачів вищої освіти в процесі вивчення української мови як іноземної.

Керуючись психологічними особливостями процесу сприйняття, а також труднощами розуміння автентичного тексту, Гордєєва А. сформулювала такі принципи побудови системи вправ, спрямованих на розвиток аудитивних умінь: 1) досягнення кінцевих/проміжних цілей; 2) подолання психологічних і лінгвістичних труднощів мовлення, що сприймається на слух; 3) забезпечення розвитку умінь, спрямованих на вдосконалення рецептивних мовленнєвих механізмів аудіювання; 4) урахування специфіки структурної організації аудіювання як виду мовленнєвої діяльності; 5) застосування вправ для передтекстової, притекстової та післятекстової роботи; 6) раціональна організація послідовності вправ; 7) розуміння автентичного тексту як на рівні значення, так і на рівні змісту [2, с. 63].

Як наголошують вітчизняні психологи (Костюк Г., Ніколенко Д.), «велике значення має сприймання усного мовлення, яке посідає основне місце в мовленнєвому спілкуванні». За останніми науковими даними, воно дорівнює 45% загального спілкування, у здобувачів освіти досягає навіть 75%. В освітньому процесі викладач часто пропонує здобувачам послухати висловлювання, ставить запитання, просить з'ясувати, проаналізувати почуте. Взагалі, більша частина інформації на занятті подається вербально й відповідно якість її засвоєння залежить від рівня аудіативних умінь і навичок здобувачів освіти [1, с. 56].

Досягнення базового рівня в процесі навчання аудіювання передбачає формування в іноземних здобувачів освіти елементарної комунікативної компетенції в цьому виді мовленнєвої діяльності, а саме: уміння розуміти літературно-розмовне мовлення носія мови в ситуаціях повсякденного спілкування, пов'язаного із задоволенням найпростіших потреб (наприклад, привітання, запит, відповідь на запитання і передача інформації); визначити тему і мету бесіди, її основний зміст, і в таких випадках, коли виникають ускладнення, звертатися до партнера з проханням повторити фразу, висловити думку інакше, розмовляти повільніше і простіше, уточнюючи при цьому значення незнайомих слів і спонукаючи до ґрунтовнішого пояснення незрозумілого; уміння в умовах опосередкованого сприймання повідомлення, розуміти основний зміст аудіотексту (про що йдеться, що є найбільш важливим). Перевищення цього рівня передбачає формування

в здобувачів-іноземців уміння розуміти основний зміст текстів різного характеру.

Як бачимо, аудіювання – це розуміння сприйнятого на слух усного мовлення. Будучи необхідною умовою спілкування, цей вид мовленнєвої діяльності забезпечує успіх в оволодінні усім мовленням. Тому аудіювання необхідно вчити, як і будь-якого іншого виду мовленнєвої діяльності, оскільки якість засвоєння навчального матеріалу значною мірою залежить від уміння здобувачів узяти з прослуханого тексту необхідну інформацію.

Ураховуючи мету, риси, функції аудіювання, Цінько С. виділяє такі його види: глобальне або ознайомлювальне, яке вимагає від слухача загального охоплення змісту повідомлення, уміння визначити тему, основну думку повідомлення, ділити його на смислові частини, розрізняючи композиційні елементи; детальне – вимагає якомога повніше, докладніше охопити зміст повідомлення, усвідомлюючи смисл кожного з його елементів; критичне – вимагає висловлення власної думки з приводу почутого, своєї згоди чи незгоди з певним твердженням тощо [6, с. 15–16].

Аудіотексти мають мотивувати як до вивчення іноземної мови, так і до пізнання нового про мову, країну, в якій вони навчаються, світ, а також до активної участі в діалозі. Мотивація є головною умовою при формуванні навичок аудіювання. Якщо здобувач має потребу слухати, то це призводить до максимального зосередження і концентрації уваги: гострий слух, увага спрямовані на підвищення й інтенсивність розумових процесів. Тому надзвичайно важливо правильно обирати слова, фрази, висловлювання, тексти для аудіювання. Використання складних висловлювань і текстів викликає розчарування в здобувачів освіти, а також втрачається інтерес до розвитку власних можливостей вивчення іноземної мови. Легкі тексти навпаки стають нецікавими, оскільки зникає відчуття досягнення мети та подолання труднощів, а отже не несуть у собі розвивального характеру в процесі навчання української мови як іноземної. Найефективнішими засобами мотивування здобувачів до вивчення іноземної мови є тексти, що відображають життєві ситуації та їх інтереси. Усі ці фактори слід ураховувати під час вибору завдань і вправ для вироблення аудіативних умінь і навичок.

Пропонуємо приклад аудіотексту та завдань до нього.

1. Прослухайте текст.

Привіт, мене звать Микола. Я – водій. Я одружений і маю дружину Ірину. Вона – продавець. У мене є прекрасні батьки. Вони вже старі та на пенсії. Мою маму звать Наталія, вона дуже гарна. Мама – заміжня. Її чоловіка звать Андрій. Це мій тато. У моєї мами та тата є 2 онуки та онучка. Онука звать Сашко. Йому 1 рік. У Сашка є сестра

Марія. Їй 6 років. Вона – школярка. Марія має брата Василя. Йому – 9 років. Він – самий старший. У нього є пес. Його звать Рекс. Він – швидкий та веселий. У нас дуже дружна та щаслива родина!

2. *Напишіть імена членів родини.*

3. *Виберіть правильну відповідь із поданих у дужках:*

Микола – (менеджер/водій) _____.

Микола Ірині – (чоловік/брат) _____.

Наталія – (розлучена/заміжня) _____.

Василю – (19/9 років) _____.

Чий пес? – (Василя/Марії) _____.

Скільки у Наталії та Андрія онуків? – (3/4)

_____.

Як звать онуку? – (Маргарита/Марія)

_____.

4. *Використовуючи поданий малюнок, розподіліть слова і вставте їх у речення*

Дідусь, сестра, дружина, онук, батьки, бабуся, онучка, пес, син, тато, мати, батьки.

Зразок: Наталія та Андрій Миколі – батьки.

Марія Василю та Сашку – _____.

Сашко Ірині – _____.

Ірина Миколі – _____.

Андрій Василю – _____.

Марія Наталії – _____.

Ірина та Микола Василю – _____.

Андрій Миколі – _____.

Наталія Марії – _____.

Василь Андрію – _____.

Наталія Миколі – _____.

Рекс Василю – _____.

5. *Погодьтеся або не погодьтеся із твердженням.*

Ірина – продавець (так/ні).

Ім'я головного героя – Андрій (так/ні).

Наталія Миколі – мати (так/ні).

Батьки Миколи – на пенсії(так/ні).

Тата Миколи звать – Андрій (так/ні).

Марія має 1 брата (так/ні).

Василь Андрію онук (так/ні).

6. *Доберіть означення до слів.*

У мене є _____ батьки.

Мою маму звать Наталія, вона дуже _____.

Батьки вже _____ та на пенсії.

Мама – _____.

Василь – самий _____.

Рекс – _____ та _____.

У нас дуже _____ та _____ родина!

Нами було представлено автентичний, завершений фрагмент мовлення, що має змістову завершеність, структурну цілісність, композиційну оформленість. Для аналізу тексту було розроблено завдання:

– тестові – на вибір правильної відповіді з двох;

– на зіставлення змісту прослуханого із малюнком, поданим на папері;

– погодитися або не погодитися із твердженням;

– на тренування ймовірного прогнозування.

Такі завдання формують у здобувачів-іноземців уміння аналізувати, порівнювати, відтворювати, конкретизувати, прогнозувати тощо. Вправи, спрямовані на збагачення лексичного запасу та активацію довгострокової пам'яті, допомагають при створенні власних висловлювань.

Висновки. Таким чином, аудіювання як процес сприймання і розуміння мовлення на слух, має важливе значення для формування й розвитку усного мовлення здобувачів вищої освіти, оскільки почута інформація або запит є підґрунтям для висловлювань у різних життєвих ситуаціях. Сформовані аудіативні навички – шлях до успішного оволодіння усною комунікацією.

Сьогодні перед викладачами української мови як іноземної стоїть важливе завдання пошуку найрезультативніших методів і засобів навчання, а також розробки різноманітних методик, що матимуть в основі навчання здобувачів-іноземців уміння диференціювати звуки, що сприймаються, інтегрувати їх у смислові комплекси, утримувати їх у пам'яті під час слухання, здійснювати прогнозування й, виходячи із ситуації спілкування, розуміти звуковий ланцюг.

Тому перспективами розвитку досліджуваної проблеми вбачаємо у створенні методичних порад і рекомендацій, навчальних посібників, словників, підручників, що сприятимуть якісному викладанню української мови як іноземної і допоможуть здобувачам-іноземцям її опанувати.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вікова психологія / за ред. Г. К. Костюка. Київ : Радянська школа, 1976.

2. Гордєєва А. Й. Навчання аудіювання англійських автентичних текстів в умовах лінгафонно-акустичної лабораторії. *Іноземні мови.* 2007. № 2. С. 62–65.

3. Державний стандарт української мови як іноземної, – МОН : веб-сайт. URL: <https://vuz.osvita.net/news/derzhavnij-standart-z-ukrayinskoji-movi-yak-inozemnoyi-mon/> (дата звернення: 03.08.2021).

4. Неділько А. Г. До питання застосування автентичних матеріалів для навчання іноземних мов. *Іноземні мови*. 1998. № 4. С. 11–12.

5. Савельєва Н. Формування аудіативних умінь на уроках української мови. *Рідні джерела*. 2002. № 4. С. 20–24.

6. Цінько С. Навчання слухання (аудіювання) як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 1. С. 15–18.